

Hoezo Israël?

Vergelijkbare bijbelstudies van Uitgeverij Boekencentrum:

Pieter L. de Jong: *Jezus en de mensen met geld. Bijbelstudies over bezit en rijkdom*

Arjan Markus: *Heel het leven. 10 regels voor discipelschap*

Henk Mijnders: *Struikelen over God. Bijbelstudies over Jakob*

Stefan Paas & Gert-Jan Roest: *Komedie in vier bedrijven. Bijbelstudies over Jona*

Stefan Paas, Gert-Jan Roest & Siebrand Wierda: *Geloven in de marge. De eerste brief aan Korinte*

Stefan Paas, Gert-Jan Roest & Siebrand Wierda: *Eten met Jezus. Bijbelstudies over maaltijden in Lucas*

Stefan Paas & Siebrand Wierda: *Ontworteld. Bijbelstudies over Daniël 1-6*

Stefan Paas & Siebrand Wierda: *Zinvol leven. Prediker*

Bernhard Reitsma: *Onvoorstelbaar. Bijbelstudies over de gelijkenissen van Jezus*

Bernhard Reitsma: *Adembenemend. Nieuwe bijbelstudies over de gelijkenissen van Jezus*

André F. Troost: *Kom tot rust. Het bijbelboek Hebréeën: medicijn tegen keuze-stress*

H.J. van der Veen: *In Zijn spoor. Bijbelstudies over discipelschap*

H.J. van der Veen: *In gesprek. Bijbelstudies over ontmoetingen met Jezus*

Hoezo Israël?

Gespreksstof voor bijbelkringen

Aart Brons, Michael Mulder & Wilma Wolswinkel

Uitgeverij Boekencentrum, Zoetermeer

Bij de productie van dit boek is gebruikgemaakt van papier dat het keurmerk Forest Stewardship Council® (FSC®) draagt. Bij dit papier is het zeker dat de productie niet tot bosvernietiging heeft geleid. Ook is het papier 100% chloor- en zwavelvrij gebleekt.

www.uitgeverijboekencentrum.nl

Deze uitgave kwam tot stand in samenwerking met het Centrum voor Israëlstudies (CIS)

ISBN 978 90 239 7056 9

NUR 707

Ontwerp omslag: Mulder van Meurs

Lay-out en dtp binnenwerk: Gerard de Groot

© 2016 Uitgeverij Boekencentrum, Zoetermeer

Alle rechten voorbehouden. Niets uit deze uitgave mag worden veeelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand of openbaar gemaakt, in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch, door fotokopieën, opnamen of op enige andere manier, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

Inhoud

Inleiding	7
I Hoezo Israël? Luisteren naar de Joodse stem	11
1. Het gebed als eredienst van het hart	13
2. Leven met de Thora	22
3. Leren van Israëls feesten	30
II Hoezo Israël? Zijn er nog specifieke beloften voor dit volk?	39
4. Kerk en Israël, blijvend verbonden?	41
5. Hoop voor Israël, gegronde verwachting?	50
III Hoezo Israël? Recht op het land?	59
6. Het land is geen doel in zichzelf	61
7. Gods beloften vragen geduld	69
8. Het land in het boek Deuteronomium	78
9. Bijbels recht	88
IV Hoezo Israël? Woorden en daden	95
10. 'De vreemdeling die binnen uw poorten is...'	97
11. Wanneer verzoening onmogelijk lijkt	106
Literatuur voor verdere studie	114
Personalia	117

Inleiding

Hoezo Israël?

Waarom bieden we deze bijbelstudies over Israël aan? In de Bijbel gaat het voortdurend over Israël, dat is onmiskenbaar. Maar heeft het Joodse volk van nu ons nog iets te zeggen? Is door de komst van Christus, die Gods beloften vervuld heeft maar door de meeste Joden niet geaccepteerd is, de positie van de Joden niet fundamenteel veranderd? Hoezo aparte aandacht voor Israël?

De bijbelstudies in dit boek laten zien dat de unieke band die God gelegd heeft niet is doorgesneden. De Bijbel is daar duidelijk over. We bespeuren het ook als we luisteren naar de manier waarop Israël vandaag nog steeds leeft met Gods Woord. Dit boek biedt een bijbelse bezinning *over* Israël, maar wil vooral vanuit de praktijk van de ontmoeting *met* Israël laten zien wat christenen van de Joodse traditie kunnen leren.

De ontmoeting met Israël levert ook nieuwe uitdagingen op. Spannende vragen ontwijken we niet in deze handreiking voor gesprekskringen over Israël. Wat is de betekenis van het *land* Israël? Hoe moeten we omgaan met de bijbelse beloften voor het Joodse volk in de huidige situatie van het land Israël? Verschillende visies komen aan de orde. We willen hierin een weg wijzen, waarbij we vasthouden aan de trouw van God aan zijn beloften en tegelijk aan de nadruk die God in zijn Woord legt op het doen van gerechtigheid.

Daarmee is de bijbelse bezinning helemaal betrokken op de praktijk van vandaag in het land Israël. In het laatste deel van dit

boek krijgen de gesprekken hierover nog een andere dimensie: wat kan Israël ons leren in de omgang met actuele maatschappelijke vragen die wij in Nederland tegenkomen? We spitsen dit toe op de omgang met vreemdelingen en op de concrete vragen rond conflict en verzoening. Kan wat in Israël gebeurt ook op dit vlak een inspiratie vormen voor christenen?

Opbouw

De bijbelstudies zijn gegroeid vanuit de praktijk van het Centrum voor Israëlstudies en zijn gegroepeerd in vier verschillende hoofddelen.

De eerste drie hoofdstukken luisteren vooral naar wat de Joodse stem ons te zeggen heeft voor onze omgang met God.

Daarna gaan we in twee hoofdstukken met elkaar in gesprek over de verhouding van de kerk met Israël en wat de Bijbel ons daarin te zeggen heeft. Hierin worden verschillende visies beschreven en krijgt met name Romeinen 11 veel aandacht.

Het derde deel van dit boek zoomt in op vragen die in het land Israël spelen. Geeft de Bijbel aanleiding om te spreken van een goddelijk recht op dit land voor het Joodse volk? In vier bijbelstudies wordt een genuanceerde visie aangereikt op de complexe problematiek. Steeds worden er ook lijnen getrokken naar de manier waarop wij zelf met de beloften van God omgaan.

Ten slotte bespreken we twee actuele thema's geïnspireerd door het diaconale werk dat in Israël gebeurt.

Wat bedoelen we met Israël?

Wanneer we het in dit boek over Israël hebben, bedoelen we in de eerste plaats het volk Israël, oftewel het Joodse volk. Daarmee zijn we verbonden als christenen, omdat God beloften gaf aan dit volk, die Hij niet heeft ingetrokken.

Het Joodse volk is verspreid over de hele wereld; sommige Joden leven religieus, andere zijn volstrekt seculier. Er zijn er die Jezus als Messias aanvaarden (zie hierover het boek van Kees Jan Rodenburg uit de literatuurlijst), maar het grootste deel van

het Joodse volk doet dat niet. Dat maakt heel veel uit. Toch is wat mensen doen niet het meest beslissende voor de vraag of zij behoren bij 'Israël'. Onze verbondenheid met dit volk hangt niet af van de manier waarop men de Joodse identiteit vorm geeft of de relatie met God beleeft.

Uiteraard heeft het extra betekenis om te luisteren naar de manier waarop religieuze Joden hun leven met God baseren op het Oude Testament. Daar kunnen we veel van leren, omdat ook christenen met datzelfde Woord van God mogen leven.

Beslissend voor de Joodse identiteit is evenwel niet de manier waarop ze daar al of niet gestalte aan geven in de synagoge, maar of zij behoren bij het Joodse volk, waar God zich in het bijzonder aan verbonden heeft. Daarom schrijven we Joods en Jodendom consequent met een hoofdletter, omdat het behoren bij het volk hiervoor beslissend is en de aanduiding van een volk altijd met een hoofdletter geschreven wordt in het Nederlands.

Daarnaast wordt met Israël soms ook het land Israël, of ook de staat Israël bedoeld, de enige plaats waar het Joodse volk onder eigen bestuur kan wonen. Als dat het geval is, geven we dat duidelijk aan.

De benadering van Israël als volk is dus de hoofdlijn van dit boek. We zijn ons ervan bewust dat het lastig kan zijn om vervolgens precies de grens aan te geven wie er nog bij het Joodse volk hoort en wie niet. Een jurist zal hier een ander antwoord op geven dan een historicus en een rabbijn benadert dit weer anders dan een politiek leider. We gaan ons echter niet met de precieze grenzen bezighouden. Het is zonneklaar dat er een Joods volk is, als hedendaagse voortzetting van het bijbelse Israël. Daar is de kerk op een of andere manier mee verbonden; vanwege Gods beloften en omdat daar de wortels liggen van het christelijk geloof. Daarover gaan we in dit boek in gesprek, vanuit de Bijbel en vanuit de praktijk.

Centrum voor Israëlstudies

Het Centrum voor Israëlstudies (CIS) wil gestalte geven aan de ontmoeting van de kerk met Israël, deze bevorderen en laten zien wat dit de christelijke gemeente te zeggen heeft. Het CIS is opgericht door de GZB, deputaten Kerk en Israël van de Christelijke Gereformeerde Kerken in Nederland en de Christelijke Hogeschool Ede.

De auteurs van dit boek zijn alle drie verbonden aan het Centrum voor Israëlstudies. Aart Brons woont en werkt in Jeruzalem, Wilma Wolswinkel is diaconaal consulent, Michael Mulder doceert in Nederland over de relatie van de kerk met Israël en de uitleg van het Nieuwe Testament. De initialen aan het eind van de hoofdstukken maken zichtbaar wie de desbetreffende bijbelstudie heeft geschreven.

Nog twee namen noemen we. Annemieke de Bruin, eveneens werkzaam voor het CIS, bood ondersteuning en gaf praktijkgerichte adviezen. Margreet Doornenbal was bereid het hele boek grondig te redigeren. Zij heeft dat met grote deskundigheid en betrokkenheid gedaan. Beiden zeer bedankt hiervoor!

Bijbelteksten worden steeds aangehaald uit de Herziene Statenvertaling, tenzij anders aangegeven. Aan het eind van het boek is een literatuurlijst te vinden om verder te studeren, voor wie de smaak te pakken heeft gekregen. Ook zijn daar de boeken te vinden waar in de bijbelstudies naar verwezen wordt.

We hopen dat het boek tot zegen zal zijn als handreiking voor bezinning en gesprek en dat de naam van de God van Israël hierdoor geprezen wordt.

I Hoezo Israël?

Luisteren naar de Joodse stem

Voordat we gaan spreken over Israël en gaan nadenken over onze visie op dat volk, willen we eerst luisteren. Op welke manier spreken zij zelf tot God? Hoe is het leven met God gevormd in de Joodse traditie? Hoe vieren zij de feesten, zoals deze door God in de Bijbel gegeven zijn?

Zowel het Jodendom als het christendom heeft een lange eigen ontwikkeling doorgemaakt. In beide tradities is de Bijbel blijven spreken. In beide tradities klinkt Gods stem en proberen gelovigen te leven met God. Maar er zijn grote verschillen gekomen.

Zou het mogelijk zijn dat de kerk, los van Israël geraakt, na twintig eeuwen geschiedenis blinde vlekken heeft gekregen? Kan het luisteren naar de Joodse stem wellicht de ogen openen voor aspecten die in de christelijke traditie zwakker zijn geworden, terwijl deze wel in de Bijbel te vinden zijn? We hebben de hoop dat oprecht luisteren naar Israël ons leven met God kan verdiepen. Hierover gaat het gesprek in dit eerste deel.

1. Het gebed als eredienst van het hart

‘... neem het goede aan. Dan zullen wij de offers van onze lippen nakomen.’ *Hosea 14:3*

‘Want alles wat God geschapen heeft, is goed en niets is verwerpelijk, wanneer het onder dankzegging (beracha) aanvaard wordt. Want het wordt geheiligd door het Woord van God en door het gebed.’ *1 Timotheüs 4:4-5*

Wie luistert naar de manier waarop een ander bidt, kijkt zo iemand in het hart. Om de Joodse geloofsbeleving te leren kennen, willen we luisteren naar het gebed zoals het in de synagoge klinkt. En we zullen ontdekken dat dat een inspiratiebron kan zijn voor ons eigen gebed.

Gebed als offer

Het gebed heet in het Jodendom ook wel de ‘eredienst van het hart’. Daarvoor gebruikt men een woord waarmee in het Oude Testament de offerdienst in de tempel wordt aangeduid (*avoda*). Nu de tempel er niet meer is, wordt een deel van deze eredienst overgenomen door de gebeden van Gods volk. Deze gedachte komen we al tegen in het Oude Testament (Ps. 141:2). Hosea drukt dat plastisch uit als hij de gebeden de ‘stieren van onze lippen’ noemt (Hos. 14:3; onze vertaling heeft hier een omschrijving van wat er letterlijk staat). Nadat de tempel was verwoest heeft dit idee het Joodse denken over het gebed verder gevormd. Nu we geen stieren meer kunnen brengen en het reukwerk in de tempel niet meer opstijgt, brengen wij onze lippen bij God en met onze lippen ons hart. Het gebed is dus niet allereerst een vraag waarmee een mens op zichzelf is gericht, maar een offer dat een mens aan God brengt.

Waarom is het nodig om in het gebed iets aan God te geven? In de eerste plaats omdat je op die manier je eigen plek als schepsel beseft, door terug te geven wat je van je Schepper ontving. Alles is van God afkomstig en wat wij Hem schenken, komt uit zijn hand (1 Kron. 29:14). Om je afhankelijkheid van Hem te beseffen, breng je een offer; zo leg je jezelf en wat je ontving terug in Gods hand. Dat gebeurt in het gebed.

Tegelijk ontvang je langs deze weg weer uit Gods hand terug wat je in zijn hand legde. Daardoor ga je er op een andere manier naar kijken. Juist door het gebed als gave aan God te beleven, ontstaat er ruimte om volop te genieten van wat Hij schenkt. Dat wordt uitgelegd in de volgende regels uit de *Kitsoer Sjoelchan Aroech*, een gezaghebbende samenvatting van tal van Joodse regels en gebruiken (in par. 50.1): ‘Er staat geschreven: “Aan de HERE behoort de aarde en al wat daarop is” (Ps. 24:1). Dat betekent dat alles geheiligd is. En zoals het verboden is om van iets dat geheiligd is te genieten voordat men het gelost^{*} heeft – genieten van wat geheiligd is zonder dat het eerst gelost is, is een vorm van heiligschennis – zo is het ook verboden van iets van deze wereld te genieten zonder beracha, want de beracha is als een lossing. En wie van iets geniet zonder beracha is als iemand die heiligschennis pleegt tegenover de HERE, gezegend zij zijn Naam.’

Een *beracha* is een lofprijzing (spreek uit *b^erachá*). Zonder deze lofprijzing te brengen, zou je zijn als een heiden die zomaar alles aanpakt, zonder te beseffen van wie hij dit gekregen heeft. Door de *beracha* erkent men de Schepper en wordt het hele leven aan God vastgemaakt en voor Gods aangezicht beleefd.

---

* Het bijbelse gebruik van ‘lossing’ of ‘loskoping’ betekent dat men iets geeft in de plaats van wat men ontvangt als geschenk van God. Daarmee erkent men dat het echt van God gekregen is en dat het eigenlijk nog steeds aan Hem toebehoort. Men brengt dan een offer aan God in plaats van dat geschenk terug te geven, om er uiteindelijk zelf van te kunnen genieten. Zo is dat bijvoorbeeld het geval met betrekking tot de eerstgeboren zonen in Israël. Een ‘losoffer’ aan God zorgt er voor, dat de ouders hun kind mogen houden, vgl. Ex. 13:13, 34:20, Num. 18:15.

De vorm: loven

Het feit dat het gebed hier getypeerd wordt als *beracha* of lofprijzing zegt veel over de vorm van het gebed in de Joodse traditie. Het grondpatroon van de Joodse gebeden zoals deze in het gebedenboek te vinden zijn, is de lofprijzing of doxologie: 'Gezegend zijt Gij, HERE onze God, Koning van deze wereld, die...,' waarop volgt waarvoor Hij geprezen wordt.

Het onderwerp van de lofprijzing is God zelf. Daarin is een verschil te zien tussen loven en danken. Bij een dankgebed ben je als gelovige gericht op wat je ontvangen hebt, waarvoor je God wilt erkennen als de Gever. In zekere zin blijf je zo zelf het onderwerp van het gebed: 'ik' of 'wij' danken U. Bij de lofprijzing staat niet degene die dankt voor wat hij of zij ontving in het middelpunt, maar degene tot wie je je in het gebed richt: 'Gij'. Hij is het onderwerp waar het in de lofprijzing om gaat.

Er zijn wellicht momenten dat je niet weet waarvoor je danken kunt. De vraag kan zelfs opkomen of je wel danken mag, als je twijfelt of het wel geoorloofd is zomaar alles uit Gods hand aan te nemen en te ontvangen. De lofprijzing kan je helpen uit te stijgen boven deze vragen die een mens op zichzelf richten; omdat het gebed Hem zegent en prijst om wie Hij is en wat Hij gedaan heeft. Dat is zelfs niet afhankelijk van wat ik er op dat moment van zie, voel of begrijp. D. Hausdorff geeft dit in de inleiding op het Nederlandse gebedenboek kernachtig weer: 'Bij het uitspreken van een gebed, waarin slechts gevraagd wordt, spreken wij tot God, maar bij het uitspreken van de tefilla, in de ruimere zin van het woord, spreekt in de eerste plaats God tot ons.'

De *tefila* is het gebed zoals het in de synagoge wordt gebeden en in het gebedenboek is vastgelegd, met als belangrijkste vorm de genoemde lofprijzing. Deze vervangt het persoonlijke gebed niet, maar biedt iets extra's: in feite spreken wij hierin niet tot God, maar spreekt God tot ons, stelt het gebedenboek. Dat heeft te maken met deze vorm, waarin Hij zelf het onderwerp van het gebed is, waardoor wij worden meegenomen met woorden die Hem in het middelpunt van onze gedachten zetten.